

ZAPISKI

France Klopčič

SLOVENSKA SOCIALNA DEMOKRACIJA IN MAKEDONSKO VPRAŠANJE PRED PRVO SVETOVNO VOJNO*

Za narod Slovencev je bil v začetku XX. stoletja Balkan oziroma položaj na tem polotoku domala neznano področje. Vzrokov temu je bilo dovolj.

Slovinci, med južnimi Slovani najbolj zahodno krilo na ozemlju ob skrajni severni obali Jadranskega morja, na katerega so pritiskali z zahoda Italijani, s severa pa Nemci, od obeh stalno ogroženi, so šteli komaj poldrug milijon in so bili težak boj za narodni obstanek. Vanj so vlagali vse sile in vso pozornost. Pri tem so se morali zanašati v glavnem na svojo odpornost in vztrajnost. Le od časa do časa so v tem boju lahko našli podporo pri Hrvatih, prvih sosedih vzhodno in južno od njih, pri čemer je to podporo večkrat spremljal poskus tako hrvatskih strank kakor enega dela slovenske inteligence, da bi Slovence razglasili za »planinske Hrvate«, kar bi jih veljalo izgubo narodne samostojnosti. Še leta 1893 je ob Gunduličevi proslavi v Dubrovniku izjavil dr. Ivan Tavčar, odvetnik in pisatelj, slovenski politik in kasneje vodja liberalne stranke: »Slovinci se moramo pohrvatiti, če nočemo, da nas ponemčijo.«¹ Pri drugih južnih Slovanih so naleteli Slovinci še na bolj problematično oporo.

Poleg tega je gospodarski položaj ob koncu XIX. stoletja prisilil tisoče in tisoče slovenskih kmetov, pa tudi delavcev, da so zapustili domovino, ki jim ni dajala zadosti zaposlitve in kruha. Gospodarsko izseljevanje je pognalo v Westphalijo (Nemčija) in v Severnoameriške združene države od 200 do 300 tisoč Slovencev, večinoma za zmeraj, in le majhen del za krajšo dobo; ta manjšina se je s prihranjenim denarjem vrnila v domači kraj in poskusila spet s kmetovanjem, ali pa se zaposlila v počasi rastoči industriji in rudarstvu.

Zato ni nič bolj naravnega, kakor da so se morale življenjske sile Slovencev osredotočiti, prvič, na lastne težave ter na naloge znotraj lastnih mej, in drugič, na obrambo severnih in zahodnih obrobij svojega ozemlja ter na posege v tej smeri. V takih bojih in naporih, ki so jih spremljali kulturni in civilizatorski uspehi, se je utrjeval in krepil slovenski narod kot posebna in v tem smislu samostojna, dasi ne svobodna nacija, z neuničljivimi težnjami,

* Pričujoči članek, napisan v srbohrvaščini, je izšel v zborniku *La Macédoine et les Macédoniens dans le passé*, Skopje 1970, v izdaji inštituta za nacionalno zgodovino, na straneh 311–326. Glede na tematiko, doslej neobravnavano v slovenski historiografiji, lahko objava članka v slovenščini nudi snov za raziskave, za obravnavo. Priobčitev v slovenščini je razen tega potrebna, da bi bilo znano avtentično besedilo sestavka, ki je v omenjenem zborniku natisnjeno v nemščini, pa nemški prevod — brez avtorizacije — mrgoli napak, tako smiselnih kot slovničnih, ki kazijo vsebino.

¹ Dr. Henrik Tuma, *Jugoslovanski in balkanski problem*. Naši zapiski, Gorica 1912, št. 8–9, stran 227.

včasih niti ne docela spoznanimi, da doseže vse, kar pripada sodobnemu narodu, to je svobodo, neodvisnost, državnost. Vzporedno se je med Slovenci ponovno in močneje pojavila ideja jugoslovanstva, to se pravi ideja združitve Jugoslovanov kot rešitve pred pritiskom velikih in vladajočih narodov in njihovega imperializma. Bila pa je ta ideja dokaj oddaljena in neopredeljena.

Zgornje ugotovitve veljajo v glavnem tudi za delavski razred Slovenije in za njegovo socialnodemokratsko stranko, ki je nastala leta 1896, nekaj let pozneje od klerikalne ljudske stranke in od liberalne narodno-napredne stranke, dveh prevladujočih meščanskih strank na Slovenskem. Tudi delavskemu gibanju Slovenije je bil položaj na Balkanu neznana veličina, medtem ko so bili njegovi stiki z delavskim gibanjem v Avstriji in na Hrvaškem živahni in trajni, z avstrijskim celo močni in organsko pristni. Vendar je pričela proletarska in socialistična usmeritev slovenskega delavstva počasi in stopnjema odkrivati trpljenje in boj zatiranih narodov na Balkanu.

V naslednjih poglavjih bo govor o nekaterih pomembnih pojavih zgoraj nakazanega razvoja v delavskem razredu na Slovenskem. Predvsem je to prvi poskus zbrati podatke o odnosu slovenske socialne demokracije do makedonskega vprašanja pred prvo svetovno vojno.

I

Leta 1903 je tednik slovenskih socialnih demokratov Delavec-Rdeči prapor stalno obveščal bralce o dogajanjih v Srbiji, Bolgariji, Albaniji in Makedoniji. Z zadoščenjem je zabeležil ustanovni kongres Srbske socialnodemokratske stranke² in objavil poročilo o zahtevah bolgarskih socialistov, naslovljenih mednarodni socialni demokraciji, naj bi le-ta nastopila »proti turški tiraniji« in »proti politiki evropskih držav na balkanskem polotoku«; pri tem ni pozabil omeniti tudi nezadovoljstva bolgarskih socialistov s stališči dunajskega socialnodemokratskega lista Arbeiterzeitung.³

Med novicami z Balkana srečujemo novice o Makedoniji. Februarja 1903 piše omenjeni list:

»V Makedoniji je zopet nad 800 makedonskih čet, katerih voditelji so večinoma bolgarski učitelji. Turčija vlada tako rekoč le čez dan; ko pride večer, vladajo tajne čete... Revolucionarci se držé večinoma v gorovju. Ženske izvršujejo stražo. Vse to gibanje vodi centralni odbor, ki se bogve kje nahaja. Pomisliti se mora, da je v Makedoniji 500.000 Slovanov (Bolgarov in Srbov), 600.000 Turkov in kakih 400.000 Grkov.«⁴

Dasiravno v tem poročilu ni omenjena VMRO, to je Notranja makedonska revolucionarna organizacija — list je ne navaja niti v poznejših letih! — pričajo o njenem delovanju in boju podatki, pomembnost katerih je preniknila v evropsko javnost.

Kar v poročilu zbuja pozornost, so podatki o nacionalni strukturi Makedonije: našteva Srbe, Bolgare, Turke in Grke, ne pozna pa Makedoncev kot zastopnikov posebnega naroda. Makedonijo pretehtava predvsem kot zemlje-

² Delavec-Rdeči prapor. Trst 1903, št. 32 z dne 7. julija.

³ Prav tam, št. 44 z dne 30. oktobra.

⁴ Prav tam, št. 8 z dne 20. februarja.

pisno enoto, zatirano pokrajino turškega cesarstva, ne pa kot ozemlje makedonske nacije. Takšno gledanje se je ohranilo v delavskem gibanju Slovenije malodane deset let.

Ilindenska vstaja leta 1903 je močno odmevala med slovenskimi socialisti.

Prva novica, ki se je pojavila 14. avgusta, je bila dokaj nedoločna: »Nemiri na Balkanu so pričeli z elementarno silo... Vedno nova poročila o krvavih napadih oboroženih čet prihajajo v evropsko časopisje.«⁵ Pač pa je v naslednji številki⁶ izšla kratka in vsebinsko bogata beležka z značilnim naslovom Na Balkanu se bliska in z oceno, da je v Makedoniji izbruhnila revolucija. Začetek beležke je takle:

»Revolucija v Makedoniji narašča očitno. Turčija je absolutno nezmožna, da bi jo udušila. 2. t. m. so proklamirali puntarji revolucijo in naglašali, da bodo rabili v svojem boju dinamit — in držali so besedo.. V Evropi se pojavlja vedno očitnejše vprašanje: Ali ni edino sredstvo miru priboritev makedonske neodvisnosti in svobode?«

V tej jasni, demokratični in ljudski rešitvi makedonskega vprašanja, zapisani leta 1903, moramo vsekakor videti pozitivno stališče slovenske socialne demokracije.

Dalje beremo v beležki:

»... v zadnjih 10 letih se je vrglo nad 100.000 Makedoncev v ječo. Turški vojaki so nezaslišano brezsrčni. Vas Smerdeš so uničili s topovi in pobili vse prebivalstvo. V vasi Banisa so polili hiše s petrolejem in jih zažgali itd. Turki se seveda zopet pritožujejo, da se gode iste brezsrčnosti od strani Makedoncev. Vsekakor se pripravlja tudi na Balkanu velik preobrat.«

Zadnji stavek, v bistvu preroški, ugotavlja globoko in pristno razvojno težnjo na Balkanu v prihodnjih letih.

Septembra so se dokopali slovenski socialni demokrati do novih spoznanj in s tem do novih stališč. Ko našteva nadrobnosti bojev v Makedoniji, piše njihov list:

»Nekateri listi zahtevajo vedno iz novega evropsko intervencijo. Socialistični listi, v prvi vrsti češki, se branijo proti tej nakani. Njih stališče zavzemamo tudi mi. Ako se hočejo slovanski narodi na Balkanu osvoboditi turškega jarma, naj to store. Mi Avstrijci imamo sami prav turške razmere in ljudstvo boče moralo prav energično protestirati, ako bi hotel kak Goluchowski nedolžno kri avstrijskih sinov v Orientu prelivati.«⁷

Nedvomno je pred nami odločna izjava za osvoboditev slovanskih narodov na Balkanu. V njej se odražajo globoke simpatije do balkanskih narodov in pripravljenost, upreti se osvajalnim načrtom evropskih imperialistov; priča pa tudi o spoznanju lastnih internacionalističnih obveznosti.

Omeniti je, da so slovenski socialni demokrati odločno zavračali razmere v Avstriji. Naši zapiski, njihov publicistični in teoretični časopis, je pisal:

»Polom dualizma (v Avstriji — op. F. K.) je torej prirodna stvar, a prirodno je tudi, da bo z njim umrla sedanja Avstrija, kajti to zahtevajo interesi meščanskega razreda v isti meri, kakor zahtevajo interesi proletariata še polom buržoazne Avstrije.«⁸

⁵ Prav tam, št. 33 z dne 14. avgusta.

⁶ Prav tam, št. 34 z dne 21. avgusta.

⁷ Prav tam, št. 36 z dne 4. septembra. Goluchowski je bil avstrijski ministrski predsednik v preteklem stoletju.

⁸ Abditus, Na predvečer Avstrije. Naši zapiski 1913, št. 1, str. 1—3.

II

Leta 1907 je bil v Trstu šesti kongres (ali zbor) slovenske socialne demokracije, ki se je takrat imenovala Jugoslovanska socialnodemokratska stranka (JSDS), ker je ob ustanovitvi sprejela obvezo, da bo delovala v vseh jugoslovanskih pokrajinah avstrijske polovice habsburške monarhije, to se pravi ne le v slovenskih deželah in Trstu, marveč tudi v hrvaški Istri in Dalmaciji. Kongres se je ukvarjal z vprašanji taktike pri takrat pričakovanih volitvah v dunajski parlament na podlagi razširjene volilne pravice. Vendar se je pomudil kongres še pri vedno bolj perečem jugoslovanskem vprašanju. O tem priča navzočnost delegata Srbske socialnodemokratske stranke Dimitrija Tucovića na kongresu in posebna točka dnevnega reda: Socialna demokracija in jugoslovanstvo.

Ko je pozdravil zbor, je Tucović poudaril, da je osvoboditev proletariata odvisna od njegovega mednarodnega zedinjenja in je nakazal potrebo po medsebojnem spoznavanju s temile besedami: »Posebno blizu si stojimo, a vse premalo se poznamo. A vi ste bližji zahodu, od koder prihaja sonce svobode. Seznaniti se hočemo bolje z vami in začetek naj bode naša udeležba na vašem zboru...«⁹

Tucović žal ni mogel zvedeti kaj pomembnega o vprašanju jugoslovanstva, ki ga je obravnaval kongres, kajti zadevni referat je bil zelo enostranski in ozek. Predložil ga je Etbin Kristan, znani voditelj slovenskih socialistov, čigar pogledi na nacionalno vprašanje so se tedaj nagnili k zmotnim teorijam avstromarksizma po narodnostnem vprašanju kot predvsem kulturnem vprašanju, s čimer se je oddaljil od svojega revolucionarnega stališča ob koncu preteklega stoletja. Priznavajoč, da »že nekaj let opazujemo po vseh deželah, kjer prebivajo jugoslovanska plemena, velikansko navdušenje za jugoslovansko vzajemnost«, je Etbin Kristan napovedal stališče socialistov o jugoslovanstvu, drugačno od »meščanskih krogov«, in sicer:

»Jugoslovansko vprašanje stvarno ni politično, ni ustanovitev jugoslovanske države, ni vprašanje karadjordjevićevske ali koburške dinastije, temveč je prevsem vprašanje skupnega jezika, skupne literature vseh Jugoslovancev...«¹⁰

Vsa argumentacija v referatu je bila namenjena tej osrednji tezi; s tem je zožila takšno mnogozložno vprašanje, kakršno je narodno, na vprašanje nekaterih sestavin kulture. Takšno gledišče je razodel Etbin Kristan še pri primerjanju materialne podlage družbe z njeno kulturno nadgradnjo: »Sanje gospodarskega napredka se uresničijo le tam, kjer obstajajo potrebne moči, kjer jih oplodi kultura, in tako stoji jugoslovansko vprašanje v zvezi tudi z gospodarskim razvojem, s povzdigom industrije, z moderniziranjem materialnega življenja.«¹¹

Govoreč o Jugoslovanih, šteje Etbin Kristan med »sosedna plemena« Slovence, Hrvate, Srbe in Bolgare, med katerimi »je marsikje težko določiti stroge meje in strogo pripadnost posameznih skupin«. »V Makedonji,« pravi, »je intenziven boj, ali je prištevati ondotne prebivalce Bolgarom ali Srbom.«¹² Druhih pojavov v Makedoniji ni omenil.

⁹ Zgodovinski arhiv KPJ, V. tom. Beograd 1951 (dalje navajam Zgod. arhiv KPJ), stran 142.

¹⁰ Prav tam, str. 142 in 145. Koburška dinastija je vladala na Bolgarskem.

¹¹ Prav tam, stran 145.

¹² Prav tam, str. 142–143.

Sklep o jugoslovanskem vprašanju, ki ga je sprejel kongres, nikakor ni zadovoljiv. Izraža se v enem samem odstavku: »Izvrševalni odbor (JSDS op. F. K.) naj študira jugoslovansko vprašanje; stopi naj v stike s hrvatsko, srbsko in bolgarsko stranko ter naj izda poljudno brošuro o tej snovi.«¹³

Navedena stališča pomenijo odmik Etbina Kristana in vodstva JSDS od prejšnjih revolucionarnih ali vsaj radikalnih pogledov na narodno vprašanje, to je od zahteve po ozemeljski avtonomiji narodov. Z navedenimi oficialnimi stališči pa niso soglašali vsi privrženci JSDS, zlasti ne intelektualci, zelo maloštevilni v socialnodemokratskih vrstah, med katerimi je bil tudi veliki slovenski pisatelj Ivan Cankar.

Leta 1908 je Avstro-Ogrska anektirala Bosno in Hercegovino, v kateri je dejansko že dotlej vladala. To je pospešilo razvoj jugoslovanskega gibanja. V Ljubljani pa je prišlo 20. septembra do protirežimskih demonstracij, med katerimi sta izgubila življenje dva mladeniča iz vrst nacionalno usmerjene mladine, kar je za avstrijsko politiko v Sloveniji pomenilo nekaj do tedaj nezaslišanega. Napeti dogodki so sprožili med socialističnimi intelektualci razmišljanja drugačna od vodstva JSDS; pri tem se je začel odlikovati dr. Henrik Tuma, odvetnik v Gorici, zelo izobražen človek in rastoči teoretik slovenske socialne demokracije. Aneksijo Bosne in Hercegovine je jemal za izzivanje s strani avstrijskih državnikov: »ali avtonomijo slovanskim narodnostim tostran in onstran Litve, ali pa razpad avstrijske države«. Izraz avtonomija mu je pri tem vsebinsko pomenil »narodnostno in splošno upravno avtonomijo«. Zavzemal se je za »naravno združitev skupine slovenske, hrvatske, srbske in bolgarske, ki sega prek mej Avstrije na Balkan«. »V tem tiči rešitev jugoslovanskega vprašanja,« je sklepal Tuma.¹⁴

Spričo novega položaja in nastajajočih razlik sta bila primorana Etbin Kristan in vodstvo JSDS manevrirati do jugoslovanskega gibanja, vendar bistveno nista menjala svojih nazorov. To je pokazala jugoslovanska socialistična konferenca 21. in 22. novembra 1909 v Ljubljani. Njen pobudnik in organizator je bila JSDS. Razen gostitelja so bili na konferenci delegati hrvaške, srbske, bosanske, češke, nemško-avstrijske in italijanske (tržaške) socialnodemokratske stranke. V poglavitnem vprašanju — socialna demokracija in jugoslovansko vprašanje — je bila sprejeta tako imenovana »tivolska« resolucija, ki vsebuje »kulturno-jezikovno jugoslovanstvo«, nek novoilirizem.

Resolucija izhaja iz zahteve po jamstvu vsakemu narodu »enotnosti, samostojnosti in samouprave v vseh narodno-kulturnih zadevah« in izjavlja v prvem poglavju:

»1. Avstro-ogrski Jugoslovani smatrajo za končni smoter svojega narodno-političnega stremjenja *popolno narodno združitev vseh Jugoslovanov* ne glede na različnost imena, vere, pisave in dialektov ali jezikov.

2. Kot deli velikega enotnega naroda stremimo, da se konstituiramo kot enoten narod, ne glede na vse umetno napravljene državno-pravne in politične pregreaje, želeči skupno nacionalno-avtonomno kulturno življenje kot svobodna enota v popolnoma demokratični konfederaciji narodov.«¹⁵

¹³ Prav tam, stran 145.

¹⁴ Prav tam, str. 162–163.

¹⁵ Prav tam, stran 202.

Če izvzamemo pozitivne želje po jugoslovanskem zedinjenju, imamo v teh točkah opravka z nerealnimi, abstraktnimi konstrukcijami nekega razvoja nacij v smeri njihove spojitve v en narod. Življenje je kaj hitro opravilo s temi konstrukcijami.

Kulturno-jezikovno jugoslovanstvo se je še posebej odrazilo v drugem poglavju »tivoljske« resolucije:

JSDS »smatra sedanje jugoslovanske narode le za elemente, ki naj ustvarijo enoten narod« in »zlasti smatra potrebnim sporazumljenje o skupnem narodnem jeziku in pravopisu kot prvem predpogoju popolnega enotnega narodnega življenja Jugoslovanov«. ¹⁶

Tej perspektivi ni bilo sojeno, da bi se uresničila; dandanes še manj kot kdajkoli. Že takrat, ko je bila zapisana, je pomenila politično škodljiv in nacionalno poguben izhod za zatirane jugoslovanske narode. Za Makedonce kot narod, ki se je trudil doseči lastno potrditev, je bila docela nesprejemljiva.

Pri tem nas zanima dodatno vprašanje: kdo so »vsi Jugoslovani«, ki jih omenja resolucija. Ali šteje mednje Makedonce?

Resolucija pripoveduje v drugem poglavju o Jugoslovanih, ki niso razcepjeni »le politično na osem državnih odnosno upravnih teritorijev, temveč tudi kulturno na štiri dele; nazivajoč se narode«; dalje govori o »štirih narodih«, »noben izmed teh posameznih delov nima moči, da izobrazí svoje narodno življenje«. Izrecno pa resolucija ne našteva teh štirih narodov. Vendar ni nobenega dvoma, da gre tukaj za Slovence, Hrvate, Srbe in Bolgare, o čemer pričata že navedeno stališče strankinega zbora leta 1907 in članek Etbina Kristana tik pred ljubljansko konferenco. ¹⁷ Makedonci kot narod še niso navzoči.

III

Protislovja v nacionalni politiki slovenske socialne demokracije so postale vsem očitne na prvi balkanski socialistični konferenci od 7. do 9. januarja 1910. leta v Beogradu, ko je zastopnik JSDS dr. Henrik Tuma zagovarjal »avtonomijo narodov« namesto stališča kulturno-nacionalne avtonomije.

Po analizi stanja na Balkanu je izjavil Tuma: »Prava tekmeča za Balkan pa sta Italija in Avstrija. To tekmovanje se dá rešiti le po dvojni poti: ali po svetovni vojni ali po avtonomiji narodov.« ¹⁸

Potem ko je poudaril nalogo proletariata, da zavleče, prepreči vojno, »dokler internacionalni proletariati ne bo dovolj močan, da odloči sam«, pravi Tuma o drugi poti:

«Druga pot je mirovna pot izvojevanja avtonomije narodov. *Historična misija Avstrije je izvesti to avtonomijo*. Ako dá Avstrija to avtonomijo svojim narodom, bo obstajala in živela, sicer je obsojena na razpad.« ¹⁹

Ko je po vrnitvi s konference poročal o njenem delu, je Tuma posvetil precej pozornosti Makedoniji in Makedoncem. Omenjal je delegata Cokova, ki je zastopal Makedonce okrožja Bitolj-Solun, in navajal njegov govor v skrajšani obliki:

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Prav tam, stran 191.

¹⁸ Prav tam, stran 211.

¹⁹ Prav tam.

»Mihael Cokov iz Skopja v macedonskem narečju naslika žalostni položaj prebivalstva pod turškim režimom. Gospodar v kraju je žandar in višji uradnik: »To je moja volja, ako hočeš, pritožiti se bogu!« Še večje zlo kot turško gospostvo pa je nacionalno tekmovanje Bolgarov, Srbov in Grkov. Vsa skrajno šovinistična agitacija brez vodilnih idej, podkupovanje in teroriziranje je dovedlo prebivalstvo Macedonije dotlej, da ne ve več, kaj in kdo je, in da je marsikdo za nekoliko »para« ali Srb ali Bolgar. Mladina je zato zapustila vrste narodnih čet in se je jela družiti v socializem kot edinem spasu iz demoraliziranega in obupnega položaja.«²⁰

Še nekajkrat je omenjal Tuma delegata Cokova »iz Skopja v Macedoniji«, spominjal pa se je tudi Glavinova iz Bitolja. Poročilo je končal: »Cilj proletariata pa mora biti federativna balkanska republika.«²¹

Obsežna informacija Henrika Tume, natisnjena v socialnodemokratskem listu Rdeči prapor — v partiji so bila takrat dovoljena različna stališča! — je zelo pripomogla, da se je slovensko delavstvo in druga javnost v Sloveniji seznanila s položajem na Balkanu, pri tem tudi z Makedonijo kot deželo, ki ječi pod turško oblastjo in ki je prepuščena nasprotujočim se pohlepom srbskih, bolgarskih in grških vladajočih krogov, kar vse vkup ustvarja za Makedonce neznosno stanje.

Vojna na Balkanu, ki je izbruhnila jeseni 1912, je sila vplivala na države in narode Evrope, zlasti na narode v Avstriji.

Tiste mesece je ves slovenski narod skrbno spremljal razvoj vojaških operacij na Balkanu in z navdušenjem sprejemal novice o zmagah združenih balkanskih držav nad turško vojsko pri Kumanovu, Lozengradu, Odrinu in Skadru. Ivan Cankar je tedaj zapisal: »Ko je počil na Balkanu prvi strel, se je oglasil njegov odmev v naši najzadnji zakotni vasi.«²² Propadalo je turško gospostvo nad zatiranimi narodi, razpadala je država, ki je v svoje meje z nasiljem vključila tuje narodnosti, pa so ta dejstva pri vsakem bralcu lahko izzvala primerjanje z Avstrijo, mnogonacionalno državo. Misli, naj zadene Avstrijo podobna usoda, se ni bilo težavno pojaviti.

Tisk delavskega in socialističnega gibanja je predvsem prinašal obsežno informacijo o stališčih delavskih strank v Avstriji, na Balkanu in v Evropi.

Na široko je bil oznanjen skupen razglas šestih socialnodemokratskih strank v Avstriji (nemško-avstrijske, češke, poljske, ukrajinske, slovenske in italijanske [tržaške]) oktobra 1912, ko se je začela balkanska vojna. Še posebej so pritegovala pozornost zaključna gesla: »Balkan balkanskim narodom!« »Ohranitev miru!«²³

V slovenskem socialnodemokratskem listu Zarja je izšel članek Bolgarska socialna demokracija in vojna. V njem je poudarjeno protivojno stališče bolgarskih socialistov: »Dočim se danes vse meščanske stranke navdušujejo za vojno, je kakor na Srbskem, edina bolgarska socialna demokracija ona stranka, ki zavzema nedvomno in odločno stališče proti vojni.«²⁴ Edini socialnodemokratski poslanec v sobranju Sakazov je neustrašno nastopil proti vojni in mobilizaciji, podobno kot njegov tovariš Lapčević v srbski skupščini.

²⁰ Prav tam, stran 209.

²¹ Prav tam, stran 212.

²² Prav tam, stran 258.

²³ Zarja. Ljubljana 1912, št. 408 z dne 14. oktobra.

²⁴ Prav tam, št. 406 z dne 11. oktobra.

Zarja je priobčila nadalje članek Dragiše Lapčevića z naslovom Turčija in Balkan,²⁵ ki zelo pesimistično ocenjuje perspektive vojne na Balkanu:

»Sedanja vojna na Balkanu samo pospeši prehod Balkana v roke Rusije, Avstrije in drugih kapitalističnih vevlasti in izzove ves kompleks kolonialnega vprašanja, ki lahko v krvi okoplje ves svet. Vojna na Balkanu pomenja najmanj: gospodarsko uničenje Srbije in ostalih balkanskih držav in oviranje, da dozore orientalske revolucije, enako potrebne splošni proletarski stvari in človečanstvu.«

V nadaljevanjih je objavila Zarja razmišljanja avstrijskega socialnega demokrata dr. Otta Bauerja in sicer članka Boj za Makedonijo²⁶ in Boj za Albanijo²⁷. Besedilo je povzela po teoretični reviji Der Kampf. Za prvi članek je pomembno priznanje, da se je v Makedoniji po letu 1878 začelo razvijati »slovansko gibanje«, za drugi pa presoja: »V Makedoniji so mladoturki zastopali socialno reakcijo: fevdalizem proti meščanski revoluciji, V Albaniji so zastopali mladoturki zgodovinski napredek: kapitalistično enoto države proti zastarelemu, razvoj proizvodjalnih sil ovirajočemu, divjemu partikularizmu rodov.«

Odmev je nadalje našel kritičen nastop srbskega socialista Živka Topalovića s člankom Balkanski problem in socialna demokracija.²⁸ Še pred izbruhom vojne je trdil pisec: »Vprašanje Balkana je vprašanje velike svetovne vojne.« Tudi zanj je bila Makedonija v središču političnih računov: »Zahteva se avtonomija Makedonije in evropska uprava zanjo.« Takoj nato je dodal: »Kaj pravite vi na to — nas vprašuje socialistična Evropa... Kakšno je vobče socialistično naziranje o makedonskem problemu?« in sam odgovoril: »Ni ga.« »S formulo ‚Balkan balkanskim narodom‘ in ‚Federativna balkanska republika‘ balkanski problem ni rešen. V njem je množica detajlnih vprašanj, o kojih moramo imeti jasno pojmovanje...«

Ti kritični očitki srbskega socialnega demokrata so pravilno leteli na številne socialnodemokratske stranke, morda še najmanj na srbsko; veljali so tudi za socialno demokracijo na Slovenskem, ki glede mnogih vprašanj, tako poglobitnih kakor nadrobnih, ni imela jasnih stališč in jih ni mogla imeti, ker je na eni strani šlo za splošno nerazvitost družbe na Balkanu, ki je bila za tegedelj zelo mnogozložna in težavna za opredelitev, in ker so na drugi strani zaostajale teoretične analize pri socialnodemokratskih strankah ob dotlej nezadovoljivih informacijah.

Zanimivo je spremljati nazore Henrika Tume, levega socialista in urednika socialistične revije Naši zapiski. Jeseni 1912 piše o jeziku »prostega ljudstva... Slovencev, Hrvatov, Srbov, Bolgarov in Makedoncev«. Makedoncem torej priznava lasten jezik. Piše o protislovjih v odnosu do makedonskih Slovanov: »Srbi smatrajo Macedonske Slovane za Srbe do reke Strume, Bolgari pa priznavajo Srbe le v Stari Srbiji, Macedonce štejejo zase.«²⁹ Ugotavljajoč takšna dejstva, sklepa Tuma: »Za udejstvovanje jugoslovanskega edinstva so zaradi tega prav mlade države srbska in bolgarska največja zapreka.« Pozneje, že med balkansko vojno, je nekoliko popravil svoj sklep in »iz srca želi polno zmago združenim balkanskim državam proti Turkom«, vendar je v istem članku programskega pomena z naslovom »Slovenska socialna demokracija in balkan-

²⁵ Prav tam, št. 428 z dne 7. novembra.

²⁶ Prav tam, št. 447 z dne 29. novembra.

²⁷ Prav tam, št. 464 z dne 19. decembra.

²⁸ Naši zapiski. Gorica 1912, št. 10, str. 302—304.

²⁹ Prav tam, št. 8—9, str. 234—235.

ska vojna« ponovno ugotovil, kakor so to storili slovenski socialni demokrati prejšnja leta: »Glede Makedonije si Srbi in Bolgari tudi še danes niso na jasnem.«³⁰

Nedoločnost glede Makedonije je povzročala mnoga omahovanja posameznih socialnodemokratskih strank v Avstriji in Evropi. To dejstvo je tudi povzročilo, da se je novembra 1912 celo Tuma, privrženec »narodnostne in splošne upravne«, to je ozemeljske avtonomije narodov, izrekel glede na balkanski polotok za »personalni princip narodne avtonomije«, to se pravi za kulturno-nacionalno avtonomijo, doktrino avstromarksi. sta dr. Karla Rennerja, ki »se dá izvršiti le potom avtonomije občin«, pa zaradi tega pomeni »eminentno politično-kulturni« problem. Pri tem ni Tumo prav nič motilo, da se je v istem besedilu spomnil sklepov prve balkanske socialistične konference in zagovarjal »federativno republiko« »vseh balkanskih narodnosti.«³¹ Tako je vpadel v protislovja, kar odraža teoretične slabosti tedanjih socialnih demokratov, morda ne toliko Tumove kolikor uredniške pri listu Zarja, in hkrati slabosti slovenske in avstrijske socialnodemokratske stranke v teoriji narodnega vprašanja.

V

Izidi prve in druge balkanske vojne so pospešili nadaljnjo izdelavo stališč slovenskih socialnih demokratov, posebno pri Tumi. Leta 1913 je jasno in odločno izjavil:

»Štejem za posebno narodnost tudi macedonske Slovence...«³²

Do tega sklepa Tuma ni prišel le kot realni politik, marveč ga je storil, potem ko se je lotil teorije naroda ali narodnosti, ki jo formulira takole:

»Narodnost je rezultat tisočletnega razvoja po sožitju v šegah, navadah, govoru in mišljenju in kot tak rezultat ni mogoče, da se umetnim ali prirodnim načinom v doglednem času ena skupina izlije v drugo.«³³ Po njegovem gre šteti narodnost »sociološko kot rezultat plemenskega razvoja, izprva odločno po krvni sorodnosti, pozneje po skupnem jeziku in kulturi, nastali vsled sožitja...«³⁴

Tumi bi lahko očitali, da ni zadosti upošteval zgodovinske pogojenosti takšnega sodobnega pojava, kakršna je nacija in njen nastanek oziroma dooblikovanje v dobi kapitalizma in socializma. Priznati pa mu moramo, da je s svojim naprednim, skorajda marksističnim nazorom o naciji ter s svojo jasno izjavo o Makedoncih kot posebni naciji privedel socialno demokracijo na Slovenskem pred prvo svetovno vojno do realnega, naprednega in socialističnega stališča o Makedoniji in Makedoncih. Zdaj Makedonija ni bila več le zemljepisni pojem, marveč pojem narodne skupnosti in ime za deželo Makedoncev kot živeče, toda

³⁰ Zarja. Ljubljana 1912, št. 424 z dne 2. novembra. Glej tudi Zgod. arhiv KPJ, stran 250.

³¹ Prav tam. O protislovnosti v Tumovem članku sklepam na podlagi objavljenega besedila ni pa izključeno, da je šlo za samovoljo Zarjinega urednika pri obdelavi članka. Kar se tiče izraza »narodnost«, ki ga srečamo v zgornji navedbi in v prejšnjih citatih, je treba ta pojem enačiti s pojmom narod, kar je bilo v tistih časih samo po sebi umljivo. Istovetnost obeh izrazov se je ohranila do zadnjih let, dokler ustava SFRJ ni uvedla različnost pojmovanja med narodom in narodnostjo; zadnji izraz se uporablja namesto izraza narodna manjšina. S svoje strani ostajam pri istovetnosti obeh izrazov: narod (ali nacija ali narodnost) je narod, narodna manjšina je pa narodna manjšina. (Dodatek pisca k objavi v slovenščini.)

³² Veda. Gorica 1913, str. 358–359 in 366.

³³ Prav tam.

³⁴ Prav tam.

zatirane in nepriznane južnoslovenske narodnosti. To stališče je tem bolj opazno, ker je Tuma odločno zavrnil vsako možnost »v doglednem času« na »umeten ali prirodni način« spojiti posebej obstoječe »skupine«, to je narode. Izrecno je zapisal, da je izključeno zediniti Slovence, Srbe in Bolgare »v jedno samo narodnost«. ³⁵ S tem je dal odpoved tako srbskim kot bolgarskim in grškim ekspanzionistom, ki so hoteli osvojiti ali razdeliti Makedonijo, sklicujoč se na obstoj Srbov oziroma Bolgarov in Grkov v njej.

Stališče Tume, ki ga je v veliki meri prevzela tudi slovenska socialna demokracija, čeprav ne v celoti ali oficialno, pomeni korak dlje v primerjavi s stališčem Triše Kaclerovića, takratnega socialnodemokratskega poslanca v srbski skupščini, ki je v članku Tko je krivac? v listu Radnik (Kragujevac, julija 1913) povsem pravilno zagovarjal geslo »Naj Makedonija pripada Makedoncem!« toda pri tem je presojal Makedonijo kot nacionalno mešano ozemlje, na katerem žive Srbi, Bolgari, Grki, Turki, Cincari, Arnavti in Kucovlahi, medtem ko ne pozna Makedoncev. ³⁶

Nadalje je zanimivo, da je drug socialnodemokratski poslanec v srbski skupščini Dragiša Lapčević junija 1913 pred izbruhom druge vojne med balkanskimi državami sicer nastopil proti vojni med Srbi in Bolgari, za federacijo na Balkanu, je pa mimogrede izrekel misel, da jezika Srbov in Bolgarov pomenita »dva podobna dialekta enega jezika«. ³⁷ V vrstah slovenske socialne demokracije so poskušali Etbin Kristan in vodje JSDS, zlasti z omenjeno »tivolško« resolucijo, da bi zagovarjali izdelavo skupnega jezika vseh »štirih« jugoslovanskih narodov, vendar niso zanikali obstoja samostojnih jezikov Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov.

Leta 1913 se je razvila ostra polemika socialističnih intelektualcev Slovenije proti »tivolški« resoluciji. Udeležili so se je, poleg Tume in Ivana Cankarja, še dr. Anton Dermota, Albin Prepeluh-Abditus in dr. Dragotin Lončar. Vsem je bila skupna obramba stališč, da so Slovenci poseben narod (ali nacija) in da sestavljata slovenska kultura in slovenski jezik posebne neuničljive attribute naroda Slovencev. Dermota je pisal:

»Jugoslovani smo baje enoten narod; Slovenci, Srbi, Hrvati in Bolgari smo njegovi deli. Ali se s to konstatacijo nismo morda prenaigli? Enega rodu smo — toda *enoten narod*? Samo radi tega? Oh, koliko nam do te enotnosti, do enotne narodnosti še manjka! Ali mislite, da bi nam enotni jezik že vtisnil neizbrisno znamenje enotnega naroda? Četudi bi bila zgodovina in preteklost posameznih jugoslovanskih rodov, ki naj bi tvorili ta narod, različna, življenjski in eksistenčni pogoji različni, kultura in kulturna stremljenja različna?« ³⁸

Svojo polemiko je končal:

»Naš problem ni toliko problem književnih vprašanj ali jezikovnih, marveč v prvi vrsti političen, gospodarski in socialen.« ³⁹

Še bolj odločno se je izrekel Ivan Cankar v znanem javnem predavanju Slovenci in Jugoslovani, ki ga je imel 12. aprila 1913 v Ljubljani. Izredno

³⁵ Prav tam

³⁶ Slovenski socialnodemokratski list Zarja je ponatisnil omenjeni članek v številki 634 dne 17. julija 1913.

³⁷ Izjavo D. Lapčevića je priobčila Zarja, št. 602 z dne 10. junija 1913.

³⁸ Veda, Gorica 1913, str. 376–377. Glej tudi Zgodovinski arhiv KPJ, V. tom, Beograd 1951, str. 204–205. (Dodatek pisca k slovenski objavi: Kako realno in daljnovidno je pisal Dermota, se lahko prepričamo, če se spomnimo na današnje poudarjanje posebnosti Srbov, Hrvatov, Crnogorcev, Muslimanov pri nas; še več primerov najdemo drugod po svetu.)

³⁹ Prav tam.

pogumno je ocenil Avstrijo in slovensko buržoazno politiko ter se zavzel za »zvezno republiko jugoslovansko«: »ako pride kdaj do političnega združenja jugoslovanskih narodov — in ne samo moja vroča želja je, temveč tudi moje trdno prepričanje, da do tega združenja res pride — tedaj se to ne more izvršiti drugače, kakor da se združijo enakopravni in enakovredni narodi.« Zategadelj je zanj jugoslovanski problem »izključno političen problem«. »Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo v jezikovnem smislu zame sploh ne eksistira.«⁴⁰

Odločnost in jasnost Ivana Cankarja je široko odjeknila v slovenski javnosti. Avstrijske oblasti so uvedle preiskavo proti njemu ter razpustile delavsko prosvetno društvo Vzajemnost, ki je priredilo predavanje.

Polemika socialističnih razumnikov in izjava Ivana Cankarja sta razodeli, da je »tivolska« resolucija doživela teoretičen in moralen polom.

Odpor, ki so ga dali slovenski socialisti z Ivanom Cankarjem vred takratnemu novoilirizmu — ki si je pozneje nadel lik integralnega jugoslovanstva — je pomenil važno stopnjo v razvoju jugoslovanskih narodov kot posebnih, sodobnih, po lastni državi težočih nacij, ki so hkrati težili k zvezi, k medsebojni federaciji. Zato mora kot nujen sestavni del pripadati zgodovini vseh Jugoslovancev pri njihovem boju za svobodo, neodvisnost in suverenost.

VI

Positivna strujanja znotraj slovenske socialne demokracije so bila opazna vse 1913. in 1914. leto, zlasti spričo vedno bolj perečih problemov na Balkanu in v zvezi z naraščanjem nevarnosti velike vojne. Spoznanje o že izvršenih spremembah in pričakovanje novih si kriči pot v vrstah JSDS in njenem tisku.

Osrednje partijsko glasilo Zarja pogosto piše o »novem Balkanu«:

»Bolgarska, Srbija, Črna gora in Grška so se bojevale za 'osvoboditev' Macedonije, Epira, Tracije; veliko bolj in predvsem so se bojevale za svojo neodvisnost, za svoj obstanek.«⁴¹

»Kapitalizem je sila, ki jo bo novi Balkan šele v vsem obsegu občutil. Kapitalistične države bodo izrabljale svoj gospodarski vpliv z vsemi močmi. Balkan bo odvisen od njih, konkurenca med njimi se bo pa nadaljevala, dokler bo mogel veliki kapital delati profite na Balkanu.«⁴²

Na večer pred prvim majem 1913 je stranka svarila pred vojno nevarnostjo:

»Nevarnost strašnega klanja daje letošnjemu prazniku poseben pomen: Protest proti vojni. Od enega konca do drugega, iz tisočerih grl se jutri razlega gromovit klic: Ljudstvo hoče mir!«⁴³

Zabeležiti velja, da je Zarja ponatisnila v prevodu članek iz ruskega socialnodemokratskega lista Luč — bil je v menjševiških rokah — z naslovom Avstrija in Rusija na Balkanskem polotoku. Članek na veliko pripoveduje o Makedoniji: »Okrog vprašanja razdelitve Macedonije se zdaj suče spor med

⁴⁰ Zgod. arhiv KPJ, str. 258, 261 in 260.

⁴¹ Zarja, Ljubljana 1913, št. 566 z dne 25. aprila, uvodnik.

⁴² Prav tam, št. 567 z dne 26. aprila, članek Novi Balkan.

⁴³ Prav tam, št. 570 z dne 30. aprila, uvodnik.

,zavezniki', ki je privedel že do posameznih bitk med oddelki bolgarske in srbske vojske...« Poglavitna misel v njem pa je strnjena v stavku: »Svobodna, avtonomna Macedonija in ne trganje na kose med Bolgare, Srbe in Grke — to je del demokratičnega programa.«⁴⁴

Mirovno pogodbo v Bukarešti avgusta 1913 je pospremila Zarja s člankom, ki ima značilen naslov Mir, ki ni mir. Razglaša ga za farso: »V Bukarešti so delili ozemlje. Storili so to, pred čemer so svarili balkanski social.sti.« Naloga je med tem drugačna: »Ne delitev, ampak združitev Balkana! Republičanska federacija balkanskih narodov!«⁴⁵

V začetku leta 1914 je Zarja ponovno želela spregovoriti o svojem stališču do položaja na Balkanu — iskanje poti za reševanje bolečih vprašanj je bilo zelo značilno za socialnodemokratsko stranko! — in spet načenja vprašanje federacije:

»Kar je zapisala socialna demokracija vseh balkanskih narodov na svoj prapor, to postaja program teh narodov: Federacija balkanskih republik.«

To vprašanje spravlja v zvezo z narodi v Avstriji:

»Balkanski narodi se bojujejo za politično veljavo; še bolj je to potrebno avstrijskim narodom. Doli se glasi geslo: Svobodna zveza balkanskih narodov! Mi pa potrebujemo svobodno zvezo avstrijskih narodov...«

Ta povezava ni slučajna ali brez namena, temveč se pojavlja v popolnoma določeni obliki:

»Avstrija avtonomnih narodov in demokratična balkanska zveza najdeta tudi pot do vzajemnega prijateljstva...«⁴⁶

Tako so se stališča slovenskih socialistov glede narodnega vprašanja usklajevala z internacionalizmom, z nalogami mednarodnega socialističnega gibanja. Vsi nauki, ki jih je prvih štirinajst let novega stoletja bilo mogoče črpati iz jugoslovanskega gibanja v Avstriji in na Balkanu, iz balkanskih vojn, iz boja makedonskega in albanskega naroda proti starim in novim oblikam zatiranja in razkosavanja, so se zgrinjali k *socialistični* rešitvi teh problemov, kar pomeni ohranitev tako nacionalnih koristi posameznih narodov kakor tudi mednarodnih koristi delavskega razreda.

Ne da bi pretiravali, lahko sklepamo, kako je prav v družbenih protislovnostih v Avstriji in na Balkanu, tako razrednega kot nacionalnega značaja, ter v spoznanju zgodovinsko in drugače upravičenih velikih naporov narodov v teh deželah za svobodo in demokracijo, vštevši napore makedonskega naroda, zrasla v vrstah slovenske socialne demokracije internacionalistična čvrstost. Ta sicer ni bila kos vsem nalogam spričo vzplamtele prve svetovne vojne, vendar ni dovolila, da bi se ta stranka pozneje znašla v močvirju nacionalizma in imperializma, kamor so zagazile socialnodemokratske stranke Nemčije, Avstrije, Francije in druge, ko so glasovale za vojno in vojne kredite lastne buržoazije.

Revija Naši zapiski, urednik katere je bil Tuma, pogumni zaščitnik naroda Makedoncev, je zapisala oktobra 1914:

»Ako je imela vojna do sedaj že kak določen rezultat za socialno demokracijo, je ta, da je zatrla vse fraze anacionalizma in antinacionalizma in da

⁴⁴ Prav tam, št. 625 z dne 7. julija.

⁴⁵ Prav tam, št. 637 z dne 13. avgusta.

⁴⁶ Zarja. Ljubljana 1914, št. 793 z dne 28. januarja, uvodnik Nova balkanska zveza.

je z neodoljivo konsekvenco dejstev ustanovila, da je podlaga in ves razvoj socialne demokracije k bistvenemu internacionalizmu v tem, da postane vsaka narodnost avtonomna v kulturnem in političnem ozirju.«

Takšno stališče, ki zahteva za vsak narod svobodo, kot izraz »bistvenega internacionalizma«, izrečeno v času militaristične in patriotske hipnoze, je brez dvoma pomenilo pozitiven dosežek slovenske socialne demokracije in njenega internacionalizma. Oznanjalo je perspektivo svobode in demokracije vsakemu narodu, torej tudi zatiranim južnoslovanskim narodom.

V isti številki je uredništvo revije v sporočilu, da revija ne bo več izhajala, izjavilo med drugim:

»Izid vojne ustvari za gotovo docela nov gospodarski, političen in socialen položaj. Tudi socialna demokracija morala bo revidirati svoje delo, morala postaviti novih ciljev, po njih urediti svojo taktiko.«

Življenje je potrdilo to prognozo.

Potrdilo jo je kmalu, še med vojno in ob njenem koncu. Slovenska socialnodemokratska stranka pri tem ni opravičila pričakovanj; v takratnih velikih družbenih preobrazbah ni »revidirala svoje delo«, pa je zato doživela polom. Zaradi sodelovanja z nacionalno buržoazijo, zaradi zatekanja k reformam, ko je bila mogoča socialistična revolucija, ter zaradi drugih vzrokov je v njej prišlo do razkola: levo krilo je ustanovilo komunistično partijo, ki se je lotila novih nalog na novih poteh.

Henrik Tuma se je tista leta znašel v komunističnih vrstah slovenskega Primorja, ki ga je okupirala imperialistična Italija.

СОЦИАЛЬНАЯ ДЕМОКРАТИЯ СЛОВЕНИИ И МАКЕДОНСКИЙ ВОПРОС В ПЕРИОДЕ ДО ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

Резюме

В конце прошлого века рабочему движению Словении положение на Балканах представлялось неизвестной величиной. Лишь постепенно, заслугой социал-демократической партии, созданной в 1896 г., рабочий класс Словении знакомился с борьбой славянских и других народов на Балканах.

Революционное движение в Македонии в 1903 г. и в особенности илинденское восстание способствовало формированию политических взглядов по македонскому вопросу: восстание оценено как революция, Македонии признается право на независимость и свободу, всякая интервенция европейских государств против усилий народов на Балканах, достигь освобождения испод турецкого ига, является недопустимым вмешательством.

Однако, словенские социалдемократы в это время знают лишь сербов, болгар, турок и греков в Македонии; существование или формирование нации Македонцев еще не осознано.

На съезде словенской с. д. партии в 1907 году докладчик Этбин Кристан коснулся и македонского вопроса: «В Македонии происходит интензивная борьба, причислять ли тамошних жителей болгарам или сербам.» Не вникая в существо вопроса, докладчик ограничил идею югославянства на четыре нации: словенцев, хорватов, сербов и болгар, при чем их национальные чаяния старался направить в русло культурных требований: «Югославянский вопрос в са-

мом деле не является политической проблемой, не означает создания югославянского государства, не удовлетворяется решением судьбы династий Караджорджевичей или Кобургов, но является в первую очередь вопросом совместного, единого языка, совместной литературы всех югославян."

Еще резче эта точка зрения утвердилась на первой югославянской социал-демократической конференции в 1909 г. в г. Любляне, где югославяне объявлены четырьмя „элементами“, из которых следует создать единую нацию, а поэтому следует постичь соглашение о совместном языке и едином правописанию „как условию для совершенно единственной национальной жизни югославян“. В ряды четырех составных частей зачислены словенцы, хорваты, сербы и болгары; македонцы здесь отсутствуют. Поэтому решения конференции, известные как „тивольская резолюция“ — осужденные историей как нежизненные — уготовили тогда македонцем судьбу исчезновения в единой югославянской нации еще до того, как они достигли своей афирмации и всеобщего признания.

Точка зрения „тивольской резолюции“ не пользовалась полной поддержкой внутри словенской с. д. партии. Большинство социалистической интеллигенции отвергало ее.

Возвратившийся с первой балканской соц. конференции 1910 г. делегат словенской с. д. партии А-р Хенрик Тума, защищавший свои обособленные взгляды „автономии народов“, извещал партию и словенское явное мнение о наличии македонского революционного движения, о социалистах в Македонии, упомянув Цокова и Главинова. С тех пор решение конференции о федеративной балканской республике не исчезло со страниц словенской с. д. печати.

Балканские войны, обострившие положение в Европе, способствовали дальнейшей выработке политики рабочего класса. Осенью 1912 г. Х. Тума уже пишет о языке македонцев. Он объясняет противоречивое положение „македонских славян“: „Сербы считают их сербами на территории до реки Струма, в то время как болгары признают сербов лишь в пределах старой, собственно Сербии, а македонцев причисляют себе.“ Тума добавляет: „Для осуществления югославянского единства являются как раз молодые державы сербов и болгар самым большим препятствием.“

Год спустя Х. Тума заявил: „Считаю македонских славян особой нацией.“ При этом Тума воспротивился всякой тенденции достичь „в доступное время“ „искусственным или естественным путем“ слияния наций. Его точка зрения стала преобладающей в рядах словенской с. д. партии. Таким образом эта партия накануне первой мировой войны выработала реальную, прогрессивную и социалистическую точку зрения о Македонии и македонцах. Македония больше не является лишь географическим понятием, она стала названием страны угнетенной македонской нации. Свободная и автономная Македония, а не раскромсание ее на куски промеж болгар, сербов и греков — таков лозунг словенских социалдемократов.